

Риск: основни понятия II

ТЕМА

Това е втори *policy brief*, който представя парадигмата на риска в нейните концептуални измерения. За целите на брифирането материалът е изграден като квази-речник, с дефиниции на основни понятия.

ОБЕКТ И КОНТЕКСТ

Парадигмата на риска е сравнително нова. В плана на провеждане на политики редуцията на риск следва от промяната след разпадането на двуполусния модел и разграждането на парадигмите на непосредствената заплаха, която всеки от двата полюса представлява за другия и неговата сфера на влияние.

В български документ, в изявления на политици и държавни служители при обсъждане на рискове обикновен се смесват термини. Най-честото объркване, или непрецизност е при употреба на „риск“, „заплаха“, „опасност“. Тези думи следва да се терминологизират, значенията им да се стабилизират, да не зависят от конкретна конюнктура, да имат относително стабилно извън-контекстуално значения, т.е. да се употребяват по-прецизно.

В предишен брииф беше определен „риск“, който е централният термин на политики ориентирани чрез своята база в социология на риска. Тук ще бъдат дадени някои други обяснения и определения.

ТЕРМИНОЛОГИЧЕН РЕЧНИК

„Риск за...“ или „Риск от“ е израз, който отразява интенционалния характер на риска, неговата насоченост към някакъв предмет, процес, състояние на нещата.

Рискът винаги е „за нещо“, „за“ икономиката, „за“ финансовата стабилност, „за“ ефективност на

институциите, или, което е предмет на настоящата концепция - „за“ националната сигурност в смисъл на конституционен ред. Употребата на думата „риск“ без явно обвързване с интенцията „за...“ е литературна метафора, например „той е рисков играч“. Но дори и в тези случаи, „риск“ се употребява интенционално, с насоченост, която е прикрита зад външната езикова форма на изречение. „Рисков играч“, например, означава, че „неговата игра“ е носител на риск „за...“ протичане на неблагоприятно събитие, примерно някакъв вид загуба. Но в настоящото изследване рискът е пряко и видимо, по дефиниция, обвързан с вътрешната интенционалност на понятието за риск.

„Заплаха“ може да се приеме и за дума от всекидневния език, която само привидно се пресича с идеята за рискове за сигурността.

Този всекидневен език в строг смисъл няма общо с рисковете; или фигура от политическата реторика на „непосредствената заплаха“. Тук употребата ѝ е избягната. Въпреки това, в случаи, в които стилистиката налага, или за целите на разнообразяване на езика, може да бъде употребена. Заплахата е валидна метафора в реалистка теория на международните отношения, която също е хобсианска. Но ние сме значително отклонени от нея. За нас сигурността не е свързана със състоянието на анархия в международните отношения.

Но заплахата може да се дефинира и другояче, в зависимост от нуждите на подготвяна политика, конкретна конюнктура, която изисква употреба на тази дума, специфична концептуална схема, в която тя си намира по-прецизно значение. Заплахата може да бъде обектно-ориентирана в смисъл на изречение „това X представлява заплаха за нас“ или в друг смисъл на „ние гледаме на X като на заплаха за сигурността“ или, още, „непосредственост на заплахата от X“. В третия случай имаме онова, което се изказва като

„imminent threat“ в английския език на сигурността. Тази употреба се отклонява от рисковата социология и политиките на риск: идеята за „непосредствен риск“ не е смислена дори във всекидневното говорене.

Изглежда контекстите, в които употреба на „заплаха“ е смислена и има шанс да бъде прецизна предполагат висока степен на идентификация на източник на заплахата. При източник, който е добре очертан и определен, ситуацията е рискова, но заплахата идва от източника. Така употребата на заплахата е релевантна във военни контексти или в контексти в периода на Студената война.

„**Опасност**“ е още по-неопределен и неясна дума, която има значителен оборот във всекидневното говорене, но смесвана с рисковата политика и социология създава шум в разбирането. Така тя участва в изрази като „има опасност да“, „това е голяма опасност“, „това са опасни действия/начинания/политики/ходове“, „това крие опасности“ и така нататък. Няма проблем да се говори така, ако не се търси прецизност или се говори на широко-популярен политически език. Но при по-прецизна употреба „опасност“ остава неясна дума. Все пак има шанс за набавяне на по-точен смисъл, ако под опасност се разбира риск, който още не е навлязъл в социология на риска, в стратегии, планове и политиките по редукция на рискове, тоест риск, който е пред фазата на управлението на рискове. Това пласиране на заплахата в пред-управленска територия прави заплахата нерационализиран още риск.

„**Екзистенциален риск/конституционен риск**“ представлява сериозен обществен трус, при който е засегнат конституционният ред и неговата непрекъснатост. Но не толкова от гледна точка на правния език на позитивното право, на писаната конституция, а от гледна точка на конституционната идея и конституционализма. В конституционния ред интерес представляват двете главни сфери – защитата на правата и отношения между властите. Доколкото първата сфера се гарантира от втората, а втората е институционализирана в тесен смисъл на думата, интересът е насочен към

състоянието на институциите – тяхната стабилност и функциониране.

Конституционната фигура може да се разбира широко, дори символно. От гледна точка на такава фигура сигурността на гражданите е, разбира се, дълбокият интерес на концепцията за рисковете. Но тя не е нейният пряк интерес. Фокусът е в институциите и тяхното функциониране, които, от своя страна, са гарант за сигурност на гражданите. В тях е овеществено съгласието за правилата, които гарантират сигурност. При отсъствие или значителна дисфункция на институциите, тези правила са подложени на ерозия и мога напълно да бъдат аниhilирани.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

След изясняване на основните понятия в рисковата парадигма следва да се разчленят и други реторики от медиите, политиката и всекидневието, а от тях да се изведат перспективни понятия, които не се влияят от конкретни контексти и могат да бъдат пренасяни в различна среда.

Тази критическа операция е задължителна, макар и вторична спрямо изясняването на парадигмата на риска, тъй като чрез нея същата тази парадигма се предпазва от смесване, замъгляване, реторически трикове. Тя трябва да остане прецизна и една от мерките е в това да се елиминират смесвания и нередни употреби.

Правителството, звената на изпълнителната власт, които имат пряко отношение към управление на рискове за сигурността, по-точно техните консултанти трябва да предприемат прочистване на езика на рисковете за сигурността. Към момента, както показват наблюденията и анализите на проекта за рисковете този език е синкретичен, неточен и подвеждащ.